

חסד נעורים

מים ראשונים: לפרקים, אנחנו מפנים מבט מהפרשה אל ההפטר, או לאירוע אחר שקשור בה או במועדה בלוח השנה. כך גם הפעם, בפרשות 'בין המצרים' – 'שלושת השבועות'. שתי הפטרות הראשונות הן בירמיהו פרקים א ו-ב ברצף; זו הראשונה נמשכת אל תוך פרק ב על מנת לסיים בדבר טוב, ובו גם הפסוק שלהלן.¹ לא בכדי נבחר פסוק זה גם לתפילת זכרונות של ראש השנה, לא בכדי חוברו לו נעימות מרגשות לב ומרטיטות נפש.² ברוב שנים, שאינן מעוברות, אנו קוראים את הפטרת הפורענות הראשונה, כולל פסוק זה, בפרשת פנחס, ובשנים מעוברות, בפרשת מטות. בשל רצף זה, נטלנו רשות למקם דף זה בפרשת מטות, למרות שהשנה, תשע"ה, קראנו את הפטרת הפורענות הראשונה בשבת שעברה, פרשת פנחס.³

הַלֵּךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לְאָמֵר כֹּה אָמַר ה' זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבְתָּ כָּל־לֹלְתֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבַר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: (ירמיהו ב ב).⁴

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח פרשה ג

דבר גדול עשו ישראל, כְּדִי היא האמונה שהאמינו בי שאקראע להם את הים. שלא אמרו למשה: היאך אנו יוצאים למדבר ואין בידנו מחיה לדרך? אלא האמינו והלכנו אחרי משה.⁵ עליהם מפורש בקבלה: "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר: זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".⁶

מדרש תהלים (בובר) מזמור לו

"מִשֶׁךְ חֶסֶדְךָ לִידְעֶיךָ וְיִצְדָּקְתָּ לְיִשְׂרָאֵל" - אמר ר' ינאי: אם מדליק אדם נר לחבירו ביום, בשעת האורה, מה הנאה יש לו? ואימתי הוא נהנה בנר, בשעה שהוא מדליק לו בלילה, בשעת האפילה. והחסד שעשו ישראל במדבר, היה להם מתוקן מאותה שעה, מימי משה. ואימתי נפרע להן? בשעת חשיכה, בימי ירמיהו, שנאמר: "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיהו ב ב), הוי: "משוך חסדך לידועיך".⁷

סנהדרין דף קי עמוד ב

תנו רבנן: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר: "במדבר הזה יתמו ושם ימתו" (במדבר יד לה). יתמו - בעולם הזה, ושם ימתו - בעולם הבא. ואומר: "אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתי" (תהלים צה יא) -

¹ צריך לזכור שחלוקת התנ"ך לפרקים היא מאוחרת מהמאה ה-11 ואיננה 'תוצרת ישראל' אלא נוצרית (ועל בסיסה נוצרה הקונקורדנציה הראשונה גם היא נוצרית). ראה הסבר [באתר דעת והסבר נוסף שם](#) כן בויקיפדיה.

² לצד מנגינות לפסוק: "הֲבֵן יָקִיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שְׁעָשָׁיִים כִּי־מִדֵּי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עֲלֶיךָן הִמּוּ מְעִי לֹא רַחֵם אֶרְחַמְנוּ נְאֻמֵּיהּ", גם הוא מירמיהו (לא יט), שאנו קוראים בהפטרות היום השני של ראש השנה. ראה דברינו [זכרונות](#) בראש השנה.

³ ועל מנת לסיים בדבר טוב את הפטרה השבת, הפורענות השנייה, בירמיהו פרק ב, מדלגים (האשכנזים) לפרק ג פסוק ד: "הֲלוֹא מַעַתָּה קָרָאת לִי אֲבִי אֱלֹהֵי נַעֲרֵי אֶתְנָה", והספרדים לתחילת פרק ד: "אִם־תִּשׁוּב וְיִשְׂרָאֵל נְאֻמֵּיהּ אֵלַי תִּשׁוּב וְאִם־תִּסָּר שְׂקוּצֶיךָ מִפְּנֵי וְלֹא תִנּוּד: וְנִשְׁבַּעְתָּ חַיָּה בְּאָמֶת בְּמִשְׁפָּט וּבְצַדִּיקָה וְהִתְבָּרַכְנוּ בּוֹ גּוֹיִם וּבּוֹ יִתְהַלְלֵהוּ". ובאמת, אפשר היה לחזור לראש פרק ב ולסיים היכן שהסתיימה הפטרת הפורענות הראשונה. ואולי לא עשו כך, משום שאין קוראים למפרע. ראה תוספתא מגילה פרק ב הלכה א.

⁴ ירמיהו הוא נביא הזעם והחורבן ומושווה לעתים קרובות, על דרך ההנגדה, עם ישעיהו נביא הנחמה. ראה איכה רבה (בובר) פרשה א: "כל אותם הנבואות הרעות שניבא עליהם ירמיה, הקדים ישעיה וריפא אותן". ושם הוא עובר על כל פסוקי האלף ב"ת של פרק א באיכה. וכבר דקדקו פרשני המקרא שבחניכת שליחותו של ירמיהו יש ארבע לשונות של חורבן לעומת שתיים של תקווה וגאולה: "רָאָה הַפְּקֻדָּתֶיךָ הַיּוֹם הַזֶּה ... לְנִתּוּשׁ וְלְנִתּוּץ וְלִהְיֹת אֲבִיד וְלִהְרוֹס לְבָנוֹת וְלִנְטוּעַ" (ירמיהו א י, השווה עם ירמיהו לא כז). אך מעט פסוקי הנחמה של ירמיהו זכו למשענת תקווה, המיית לב ותעצומות רגש מיוחדים במינם. וזה בוודאי אחד מהם. "לכתך אחרי במדבר", כשאנו עומדים בסוף ספר במדבר על אורותיו וצלליו, על דור המדבר שקם ונפל בו.

⁵ על פי מדרש זה, "ויאמינו בה" ובמשה עבדו" איננו על סוף מעשה קריעת ים סוף, אחרי הנס הגדול וההצלה מחיל פרעה הרודף אחרי העבדים שזה עתה השתחררו ויצאו אל הבלתי נודע, אלא עוד לפני המעשה, כאשר הלכו אחרי משה באמונה שלימה. כפי שהוא דורש שם בתחילת המדרש, בקטע שקצרנו, על הפסוק בשמות יד טו: "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי מִשְׁפַּחְךָ אֱלֵי דָבָר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ".

⁶ וכן הוא במדרש תנחומא (בובר) פרשת בשלח סימן טז, ומדרשים אחרים, שמדגישים שהנסיעה הייתה עפ"י משה ולא עפ"י ה' (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח) ובכל זאת האמינו לו בני ישראל: "ומה ויסע משה? בשעה שאמר להם שיעשו, לא אמרו לו להיכן אנו נוסעין למדבר, שמא אין בו כלום. אלא עמדו ונסעו להם, על פי אמנה. אמר ירמיה: הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך וגו' לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

⁷ יתרונם של מדרשים מאוחרים הוא שהם מפתחים רעיון שנמצא כבר במדרשים הקדומים והולכים צעד נוסף. אין ספק שמדרש תהלים זה, הדורש את הפסוק: "משוך חסדך לידועיך", מבוסס על המכילתא לעיל, אבל הוא מוסיף את המשל הנאה על הנר והחשיכה. אורו של הנר שבני ישראל הדליקו לפני הקב"ה במדבר, שמור להם לימי החשיכה של דורו של ירמיהו, דור החורבן. זאת ועוד, שים לב שמדרש זה כבר לא מזכיר הצעד הראשון של היציאה למדבר וקריעת ים סוף שבמדרש הראשון, אלא את ההליכה הארוכה בארץ לא זרועה שנים רבות. שללא ספק זה פשט הפסוק.

דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: באין הן לעולם הבא, שנאמר: "אספו לי חסידי כורתני בריתי עלי זבח" (תהלים נה). אמר רבה בר בר חנה⁸ אמר רבי יוחנן: שבקה רבי עקיבא לחסידותיה, שנאמר: "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר... זכרתי לך חסד נעורידך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיהו ב ב). ומה אחרים באים בזכותם - הם עצמן לא כל שכן?⁹

במדבר רבה פרשת במדבר פרשה ב סימן טו

"וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמָּד וְלֹא יִסָּפֵר וְהָיָה בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֱלֹהִים" (הושע ב א).¹⁰...¹¹ אמר להם הושע לאומות העולם: מה אתם סבורים, בשביל שאמר להם הדברים הללו: "כי אתם לא עמי", שהוא כועס עליהם? ראו היאך הוא אומר להם! מה כתיב אחריו: "וְהָיָה בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֱלֹהִים". וכן ישעיה אומר: "שמעו שמים והאזיני ארץ וגוי גוי חוטא עם כבד עוון" (ישעיה א ב-ד).¹² ומה כתיב אחריו: "לְכוּ נָא וְנִכְחָה יֵאָמֵר ה' אִם יִהְיֶה חֲטָאִיכֶם כְּשֹׁנִים כְּשֹׁלֵג יִלְבְּנוּ" (שם שם יח)...¹³ וכן ירמיה. הקב"ה אמר לו: "מה אתה רואה ירמיה? וואומר: מקל שקד אני רואה... סיר נפוח... מצפון תפתח הרעה" (ירמיה א יא-יד), וכל הענין.¹⁴ ומה כתיב אחריו: "הֲלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר פֹּה אָמַר ה' זְכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֶהְבַּת כָּלֹלְתֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְבָר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לְה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כְּלֵאכְלֵיו יֵאָשְׁמוּ רְעָה תִּבְאֵ אֲלֵיהֶם נְאֻם ה'". משל למלך שנטל אשה. היה אומר: אין נאה הימנה, אין משובחת הימנה, אין מיושבת הימנה. נכנס שושבינה לבית, ראה אותה מנוולת,¹⁵ הבית אינה מכוון, המיטות אינם מוצעות. אמר לה שושבינה: הלואי את שומעת מה שהיה בעלך משבחד לתוך השוק. אין אותו השבח מעשים הללו! אמר השושבין: אם כשהיא מנוולת, כך הוא משבחה, אילו היית מתוקנת – על אחת כמה וכמה.¹⁶ כך דורו של ירמיה חוטאים, והוא אומר להם: "זכרתי לך חסד נעורידך וגוי". אמר להם ירמיה: הלואי אתם שומעין מה הוא אומר עליכם: "הלוך וקראת באזני ירושלים וגוי זכרתי לך חסד נעורידך וגוי קודש ישראל וגוי". אמר: אם בשעה שהם חוטאים כך הוא מחבבם, כשהם עושין רצונו - על אחת כמה וכמה. אף כאן: "כי אתם לא עמי" ומה כתוב אחריו: "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם, יאמר להם בני אל חי".¹⁷

⁸ זהו אותו רבה בר בר חנה שראה את מתי המדבר בגמרא בבא בתרא עג ע"ב ואין מתאים ממנו לסנוט לר' עקיבא ששכח את חסידותו כשהוא בא לדון על דור המדבר. "שבקה ר' עקיבא לחסידותיה" עומד כנגד: "זכרתי לך חסד נעורידך". ראה מדרש תהלים (בובר) מזמור קיח ש"זכרתי לך חסד נעורידך" זה לא רק האמנה בים סוף, אלא גם "מה שעשו בסיני" שאמרו: "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע - באותה שעה אמר: זכרתי לך חסד נעורידך (ירמיה ב ב), הוי יאמר נא ישראל".

⁹ דור המדבר שיצא אחר משה למדבר, שהאמין אך גם הימרה על ים סוף, שאמר נעשה ונשמע וחטא בעגל, שראה קולות וברקים ושכינה יורדת על המשכן וחטא במרגלים ובמתאוננים - עדיין הוא חסד הנעורים, הוא אשת הנעורים, שנראה להלך, שאין לה תמורה. דור המדבר הוא הבסיס של כל האומה, אחרים באים בזכותם, והם לא? דורו של ירמיה יצול מהחשיכה בזכות הנר שהם הדליקו במדבר והם עצמם לא? ובכלל "אחרים" נכלל גם משה שנקבר איתם במדבר על מנת שלעתיד לבוא יבואו ביחד ויהיה להם חלק לעולם הבא: "אמר לו הקב"ה למשה: שבחך הוא שהוצאת ששים רבוא וקברתם במדבר ואת מכניס דור אחר? עכשיו יאמרו אין לדור המדבר חלק לעולם הבא. אלא תהא בצדן ותבוא עמה" (במדבר רבה יט יג). וכבר הארכנו לדון בדור המדבר בפרשת שלח לך ולא נאריך כאן. נחזור לדורו של ירמיה ולדורות "האחרים" שנהנים מחסד הנעורים.

¹⁰ פרשה ב במדרש במדבר רבה דנה בפקודי המדבר, מניית עם ישראל וארגונו למחנות ושבטים "איש על מחנהו ואיש על דגלו" ודורשת את הפסוק הזה מהושע פרק ב (שהוא, אגב, הפטרת פרשת במדבר). ראה דברינו מניית עם ישראל בפרשת במדבר. המדרש מתגלגל גם להמשך הפסוקים שם בהושע, לטיבה של הברית בין הקב"ה וישראל, אימתי עם ישראל קרויים בנים ואימתי לא ולמקבילות מבניאים אחרים. השבת נחתום את ספר במדבר ומדרש זה מחזיר אותנו לראשיתו.

¹¹ המדרש פותח בחטא העגל ועובר משם להושע ולשאר נביאים. בקטע שהשמטנו מביא המדרש את המשל על המלך שכעס על אשתו ואמר לגרשה ובה בעת "ירד לשוק, הלך לו אצל הזהבי, אמר לו: עשה לאשתי תכשיטים של זהב". והלך אוהבו של המלך אל השכנות שריכלו על המלך שמגרש את אשתו ואמר להם: "לא שמעתן שהמלך עושה מריבה עם אשתו והוא אומר: מגרשה אני? עכשיו ראיתי אותו אצל הזהבי אומר לו: עשה תכשיטים לאשתי". משל זה מסמל את יחסי הברית-כעס-ריצוי האינסופיים בין הקב"ה ובין עם ישראל. ברית שאף צד (כביכול) אינו יכול לנתק. ראה דברינו עבד שמכרו רבו בתשעה באב.

¹² היא הפטרת שבת חזון.

¹³ כאן מביא המדרש משל אחר על המלך שידע שבנו לא הלך לבית הספר והתחיל "מקללו ומשמיעו דברים רעים". ואחר כך: "אמר לו: רחוך ידיך ובוא סעד עמי". שוב דוגמא ליחסי כעס-ריצוי בו-זמניים.

¹⁴ כל המשך הפסוקים בתחילת ספר ירמיהו. הדרשן מחבר את ירמיהו פרק א שאנו קוראים בשבת ראשונה של פורענויות (פנחס או מטות) עם ירמיהו פרק ב שהיא הפטרת השבת השנייה, שכאמור לעולם היא בפרשת מסעי. ומכאן לקחנו גם אנו לחברם.

¹⁵ מלוכלכת.

¹⁶ כשושבין ומתוון טוב, מחד גיסא הוא סונט באישה שלוא רק ידעה כמה המלך משבח אותה, וודאי הייתה מתנהגת אחרת. ומאידך גיסא, הוא יודע שהמלך יודע שכך היא מתנהגת ואם הוא בל"ז משבח אותה סימן שיש תקווה, סימן שהכעס איננו מוחלט.

¹⁷ המדרש מסיים בפסוקים מספר הושע, שכפי שהסברנו בתחילת המדרש הוא ממוקם על מניית ישראל במדבר. אבל אנו בחסד הנעורים של ירמיהו, באהבת הכלולות שאיננה רק ניוחמים שלאחר החורבן, אלא ניסיון אחרון למנוע את החורבן. 'קריאה אחרונה' של ירמיהו לעם: ראו חביתכם לפני המקום (עפ"י יומא נד ע"א, במעשה הכרובים) שביד אחת הוא שולח אותי להוכיח אתכם קשות, אבל ביד השנייה הוא חוזר ומזכיר את חסד הנעורים שביניכם וביני. אנחנו, שחיים לאחר החורבן, מתנחמים בפסוקים אלה שיש תקווה לתיקון ולחידוש חסד הנעורים. וכך בוודאי הוא. אבל עפ"י המדרש, אזכור חסד הנעורים הוא ניסיון אחרון למניעת החורבן. ראה בהקשר זה דברינו אגולת השדה בענתות בפרשת בהר.

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כו - ויהי בעת שסרחה

ביציאתו של ירמיה לעולם, זעק זעקה גדולה כבחור ואמר: "מעי מעי אוחילה", חושש אני "קירות לבי".¹⁸ איברו זעו עלי, "שבר על שבר" - אני ששברתי כל הארץ ...

פתח פיו והוכיח לאמו, אמר לה: אמי, אמי! לא עִבְרַתְנִי כדרך הנשים ולא יִלְדְתְנִי כדרך היולדות. שמא היו דרכי כדרכי כל הסוטות, ונתת עיניך באחר, שהסוטה אחר בעלה, למה אינך שותה מן המים המרים, העזת פנייך! ... כיון ששמעה אמו דברים הללו, אמרה: מה ראה זה לומר בי כך שלא בעונתו? פתח פיו אמר לה: לא עלייך אמי אני אומר כך, לא עליך אמי אני מתנבא, אלא לציון ולירושלים אני אומר, שהיא מקשטת את בנותיה ומלבשתן זהורית ומעטרת אותן בזהב, יבואו השודדים וישדדו אותם "ואת שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב וגוי" (ירמיהו ד ל).¹⁹

אמר לו הקב"ה: "בטרם אצרך בבטן ידעתך ובטרם תצא מחרם הקדשתיך" (ירמיהו א ה) - עד שלא יצרתך במעי אמן, מיניתך להיות מתנבא על עמי.²⁰ ענה ירמיה ואמר לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, איני יכול להתנבאות עליהם. איזה נביא יצא להם ולא בקשו להורגו? עמדו להם משה ואהרן, לא בקשו לרגום אותם באבנים? שנאמר: "ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים" (במדבר יד ז). העמדת להם אליהו בעל קווצות, והיו מלעיגים ומשחקים עליו: הרי מסלסל קווצותיו.²¹ ... העמדת להם אלישע והיו אומרים לו: "עלה קרח עלה קרח" (מלכים ב ב כג) - איני יכול לצאת על ידי ישראל: "הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי" (ירמיהו א ו).²² אמר לו הקב"ה: הלוא לנער אני אוהב, שנאמר: "כי נער ישראל ואוהבהו" (הושע יא א) - שלא טעם טעם חטא. וכשגאלתי את ישראל ממצרים קראתי אותן נער דכתיב: "כי נער ישראל וממצרים קראתי לבני" (שם), ובאהבת נער אני נזכר לכנסת ישראל, דכתיב: "זכרתי לך חסד נעורייך" (ירמיהו ב ב), ואף אתה אל תאמר: "כי נער אנכי", "כי על כל אשר אשלחך תלך" (ירמיהו א ז).²³

טול הכוס הזה של חימה והשקה את הגוים. נטל ירמיה את הכוס ואמר: למי אשקה תחילה? איזה מדינה תשתה?²⁴ אמר לו: את ירושלים ואת ערי יהודה השקה תחילה, שהם ראש לכל המלכיות. כיון ששמע ירמיהו את התחיל פותח פיו וארר את יומו, דכתיב: "ארור יום אשר יולדתי בו" (ירמיהו כ יד).²⁵

אֵלֵי כְּבִתּוּלָה חֲגֵרְתִּי שֶׁקַּעַל בְּעַל נְעוּרַיָּהּ: (יואל א ח).

¹⁸ ראה ירמיהו פרק ד פסוק יט ואילך, נבואת השבר הגדולה לאחר קריאתו החוזרות ונשנות של ירמיהו לעם ישראל שלא ענו. ¹⁹ הערוב של אמו הביולוגית של ירמיהו עם אמו-ציון, לא נעלם ולא נפתר בתשובה זו של ירמיהו לאמו וחוזר כפי שנראה להלן. ²⁰ יש כאן מעין תשובה לערוב הנ"ל, כאשר הקב"ה אומר לירמיהו שגורלו להתנבא על חורבן אמו-ציון קודם בהרבה להריונו בבטן אמו הביולוגית (ולפיכך אין לו להלין עליה), אך דא עקא, שעל זה בדיוק קובל ירמיהו בהמשך דברי המדרש. ²¹ הכוונה לתיאור אליהו במלכים ב א ח: "ויאמרו אליו איש בעל שער וְאָזוּר עוֹר אָזוּר בְּמַתְנֵי וַיֹּאמֶר אֵלָיָהּ הַתְּשִׁבִי הוּא" והדרשן מבין זאת כתיאור מלגלג.

²² ראה דברינו [בני סרבנים](#) [הם](#) בפרשת שמות בהם הבאנו מדרשים רבים המתארים איך הקב"ה מזהיר מראש את הנביאים היוצאים לשליחותם, את שהם עתידים "לספוג" מעם ישראל: "בְּנֵי סָרְבִינֵי הָאֵם, רִגְזִינֵי הָאֵם, טְרַחְנֵי הָאֵם. עַל מִנְת כֵּן תִּהְיוּ מְקַבְּלִים עֲלֵיכֶם, שִׁיחֵי מְקַלְלִים אֲתֶכֶם, שִׁיחֵי מְסַקְלִים אֲתֶכֶם בְּאֲבָנִים" (שמות רבה ז ג). אבל ירמיהו אומר: איני יכול לצאת על ידי ישראל. ירמיהו הוא נביא הזעם והחורבן, אבל לא אומר לשון הרע על ישראל כמו אליהו, ישעיהו, הושע ואפילו משה (שיר השירים רבה א ו ועוד). ²³ הדרשן משחק כאן במילה "נער" ומרכך את חששו של ירמיהו מגודל השליחות "נער אנכי", בדברי הפיוס של הקב"ה: הלוא לנער אני אוהב "כי נער ישראל ואוהבהו", ובאהבת נער אני נזכר לכנסת ישראל "זכרתי לך חסד נעורייך". לאמור, אל תחשוש ירמיהו מהשליחות, היא לא תהיה כזו קשה. אני נזכר לכנסת ישראל את חסד נעוריה ולפיכך אל תחשוש משליחות של נער. בדומה למשלים שראינו בהערות 9 ו-11 על מדרש במדבר רבה לעיל. אלא שהפסוק: "כי על כל אשר אשלחך תלך" מעורר חשש.

²⁴ ראה פסוק הטלת השליחות על ירמיהו: "בְּטָרְם אֲצוּרְךָ אֲצוּרְךָ בְּטָרְם יִדְעִתְךָ וּבְטָרְם תִּצָּא מִרְחֶם הַקְּדוֹשׁ יְהוָה לְגוֹיִם נְתִיבְךָ". לאיזה גוים אני נשלח שואל כעת ירמיהו? וזאת, אחרי שחששו משליחות "הנער" התפוגגה לכאורה.

²⁵ וירמיהו, שמגלה כעת מה היא השליחות האמתית ולמי היא נועדה (ואיפה חסד הנעורים ואיפה הנער האהוב) זועק זעקה גדולה ומרה והמדרש חוזר לראשיתו, כולל למוטיב האם והאם-ציון. ראה המשך המדרש שם: "הוא היה אחד משנים שאיררו וקיללו את יומם שנולדו בהם, איוב וירמיהו ... אמר ירמיה: אומר לכם למה אני דומה, לכהן גדול שעלה גורלו להשקות מים המרים, וקרבו את האשה אצלו ופרע ראשה ופרסס את שערה נטל הכוס להשקותה, נסתכל בה שהיא אמו. התחיל צווח ואומר: אוי לי אמי שהייתי משתדל מכבדך והריני מבזך. כך היה ירמיה אומר: אוי לי עלייך אמי ציון, שהייתי סבור שאני מתנבא דברים טובים וניחומים והריני מתנבא עלייך דברי פורענות". עוד בהמשך המדרש שם: "אמר ירמיהו: כשהייתי עולה לירושלים נטלתי עיני וראיתי אשה אחת יושבת בראש ההר ולבושיה שחורים ושערה סתור צועקת מבקשת מי ינחמני, ואני צועק ומבקש מי ינחמני. קרבת אצלה ודברתי עמה, ואמרת לי: אם אשה את דברי עמי ואם רוח את הסתלקי מלפני ... ענתה ואמרה לי: אני אמן ציון". והיכן כל חסד הנעורים? האם הכל היה רק פיתוי לירמיהו שילך לשליחות? או ניסיון כן של הרגע האחרון למנוע את החורבן.

²⁶ התיאור הקשה של הנביא יואל, במכת הארבה הרס וכליה, משמש כמוטיב לקינה הידועה: "אלי ציון ועריה". ראה הדרשה בגמרא סנהדרין קד ע"ב: "ודמעתה על לחיה - כאשה שבוכה על בעל נעוריה, שנאמר: אלי כבתולה חגרת שק על בעל נעוריה". אלא שמתוך הבכי והכאב הגדול הזה עולה גם האהבה. ראה הפרשנים לפסוק כמו מדעת מקרא ומצודות שמדגישים את האהבה הגדולה של הבתולה האבלה לבעל הנעורים, המייחלת לחזרה.

כִּי־כָאֵשׁ עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רוּחַ קָרָאךְ ה' וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמְאַס אֱמֶר אֱלֹהֶיךָ: (ישעיהו נד ו).²⁷

הֲלוֹא מַעֲתָה קָרָאת לִי אֲבִי אֶלּוּף נְעָרֵי אֶתָּה: (ירמיהו ג ד).²⁸

וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת־בְּרִיתִי אוֹתְךָ בֵּימֵי נְעוּרֶיךָ וְהִקְמוֹתִי לְךָ בְּרִית עוֹלָם: (יחזקאל טז ט).²⁹

מדרש תהלים (בובר) מזמור קיח

"יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו". אין נאה מן האדם לומר על עצמו שהוא טוב, אלא אם יהיו אחרים מעידים בו. ומי מעיד בהקב"ה? ישראל. לכך: "יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו".

דבר אחר: "יאמר נא ישראל" - אמרו להקב"ה: מי יודה לך? אמר להם הקדוש ברוך הוא: יאמר נא ישראל החסד שעשיתי עמו: לא ליום ולא לשנה אלא לעולם, שנאמר: "קטנתי מכל החסדים" (בראשית לב יא).³⁰ אמרו לו:³¹ וכמה חסדים עשה עמך? אמר להם אין להם קצבה, אלא "האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה" (בראשית מט טו).³²

דבר אחר: "יאמר נא ישראל" - מה עשיתי להם במצרים ומה שילמתי להם במדבר, בשביל שהאמינו בי במצרים, שנאמר: "ויאמן העם" (שמות ד לא). ומה שילמתי להם במדבר: "וה' הולך לפניו" (שמות יג כא). ומה עשו לי בסיני: "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע" (שמות כד ז). באותה שעה אמר: "זכרתי לך חסד נעורייך" (ירמיהו ב ב), הוי: "יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו".³³

שבת שלום מחלקי המים

²⁷ האם גם ישעיהו מקונן כיואל, על אשת הנעורים שנמאסה ואבד לה בעל נעוריה וחסד הנעורים? לאו דווקא. ראה ההקשר הרחב של פסוק זה בנבואת הנחמה של ישעיהו פרק נד, היא נבואת הנחמה החמישית שנקראת בפרשת כי תצא (וגם בפרשת נח): "אל תיראי כִּי־לֹא תְבוֹשִׁי וְאֶל־תִּקְלָמִי כִּי לֹא תִחְפְּרִי כִּי בִשְׁת׃ עֲלוּמִיךָ תִּשְׁכַּחִי וְחִרְפַּת אֲלֻמְנוֹתֶיךָ לֹא תִזְכְּרִיעוּד: כִּי בַעֲלֶיךָ עֲשִׂיךָ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כְלֵהֲאָרֶץ יִקְרָא: כִּי־כָאֵשׁ עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רוּחַ קָרָאךְ ה' וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמְאַס אֱמֶר אֱלֹהֶיךָ: בְּרָגַע קָטַן עֲזַבְתִּיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצֶךָ: בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רָגַע מִמֶּךָ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמַתִּיךָ אֱמַר גֹּאֲלֶיךָ ה' ". לפיכך מבינים הפרשנים שהכוונה היא חיובית, כאילו כתוב בפסוק: "ואשת נעורים כי לא תמאס". ראה למשל פירוש רד"ק שם: "אין את כמו האשה שמת בעלה כי בעלך חי וקים לעולם. אלא הרי את כאשה שקצף עמה בעלה ועזבה ימים רבים: כן קרא שמך ה' אשה עזובה ולא אשה אלמנה, ואם תאמר שיעזב לעולם כי מאס בך? והלא את אשת נעורים ולא ימאס אותה בעלה לעולם". בדומה לכך, גם פירוש אלשיך שם. וכבר קדם לכולם משה שאמר "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתי לכלותם לבלותם", ראה דברינו [לא מאסתים ולא געלתי](#) בפרשת בחוקותי. עכ"פ, לישעיהו זכות היוצרים על המונח "אשת נעורים" שמצטרף לבעל הנעורים של יואל ולחסד הנעורים של ירמיהו. ראה דרשת חז"ל בגמרא סנהדרין כב ע"א: "אמר רבי שמואל בר נחמן: לכל יש תמורה, חוץ מאשת נעורים, שנאמר: אשת נעורים כי תמאס". וכן הדרשה בגמרא יבמות סג ע, דברי רב יהודה לרב יצחק בנו: "אין אדם מצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה, שנאמר: יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעורייך". וכמו כן, דברי הנביא מלאכי בפרק ב על אשת הנעורים "וְהָיָא חֲבִירְךָ וְאֵשֶׁת בְּרִיתְךָ". האם חוזר וניעור חסד הנעורים שכמעט ואבד בימי ירמיהו?

²⁸ חזונו אל ירמיהו ואל מוטיב הנעורים. אולי לא בכדי אין אנו חוזרים ומסיימים בפסוקי הטוב של הפטרת שבת הפורענות הראשונה "דברי ירמיהו". ראה הערה 3 לעיל. גם לא בגלל הדין של קריאה למפרע. אנו מדלגים קדימה ולא חוזרים אחורה. אנו זוכרים גם זוכרים את חסד הנעורים, את "לכתך אחרי במדבר", את הנר שהודלק במדבר על מנת שיאיר בימי החשכה. אבל קדימה מחכה לנו הפסוק המחדש את קריאת הנעורים, המחזק את "נער אנכי" של ירמיהו שבתחילת השליחות ואת "כי נער ישראל ואהבהו ומצרים קראתי לבני" של הושע. קדימה מחכה לנו הפסוק הדין בהווה, במה שקורה עכשיו: "הֲלוֹא מַעֲתָה קָרָאת לִי אֲבִי אֶלּוּף נְעָרֵי אֶתָּה". הקב"ה אומר: "זָכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבֵּת כְּלוּלְתֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמַדְבַּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה" וכנסת ישראל עונה לו: "אבי, אלוף נעורי אתה".

²⁹ הנה צירפנו לברית הנעורים גם את יחזקאל. אותו יחזקאל שבמקום אחר (פרק טו פסוק כב) קובל על עם ישראל: "לא זָכַרְתָּ אֶת־יְמֵי נְעוּרֶיךָ". כאן הוא מצטרף לדברי ירמיהו בפסוק מאד דומה, שגם אותו אנו אומרים בפסוקי הזכרונות בראש השנה וגם בו מפליאים בעלי הניגון בניגונם: "וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת־בְּרִיתִי אוֹתְךָ בֵּימֵי נְעוּרֶיךָ וְהִקְמוֹתִי לְךָ בְּרִית עוֹלָם". ושוב הושע, אותו הושע שחז"ל שופטים אותו ברותחין (פסחים פז ע"ב), משלים ואומר: "וְעֲנֵתָה שְׁמָה כִּי־מִי נְעוּרֶיךָ וְכִי־עֲלֵתָה מֶאֶרֶץ־מִצְרַיִם" (הושע ב יז).

³⁰ הכוונה כאן היא לישראל הפרטי הוא יעקב אבינו כפי שמשמע ברור מההמשך, אבל בכ"ז נראה שיעקב-ישראל משמש כדמות אב לעם ישראל הקרוי על שמו.

³¹ ליעקב.

³² ראה דברינו [האלהים הרועה אותי – המלאך הגואל אותי](#) בפרשת ויחי.

³³ ראה דברינו [ארבע שיטות בחסד](#) במגילת רות בהם ראינו שהשיטה (המידה) הנעלה מכולן היא זו של מי שעושה חסד עם מי שצריך חסד - החסד ההדדי בין רות לבעז, החסד ההדדי שבין הקב"ה וכנסת ישראל, שבא לידי ביטוי ממצה בדרשה האחרונה. החסד של הקב"ה התחיל כבר במצרים, אבל כך גם החסד של עם ישראל "ויאמן העם", כאשר משה בא אליהם עם בשורת האלוה. וכך במדבר וכך בסיני. כביכול גם הקב"ה צריך שיוודו לו, שישבחו את חסדו כי טוב ואין זו נאה שיאמר על עצמו שהוא טוב. ישראל הם שמעידים בו. סוף דבר, הקב"ה אומר: "זָכַרְתִּי לְךָ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ" וישראל עונים לו - יאמר נא ישראל: "כי לעולם חסדו". אל תזכור לנו רק חסד נעורים, אל תזכור לנו רק לכתנו במדבר, אלא: "כי לעולם חסדו". זכור לנו את לכתנו אחריו גם אחרי זעקתו של ירמיהו שחשב שהנה חסד הנעורים תם, גם אחרי חורבן וגלות בית ראשון ושני, גם אחרי הרוגי ביתר, הרוגי תתנ"ו, ת"ת-ת"ט, קשינוב ואושוויץ. "לכתך אחרי במדבר" הוא מסע ארוך ונמשך וכך גם: "כי לעולם חסדו".